

Розділ 3

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 282(477)«19»

ОЛЬГА БАКОВЕЦЬКА

м. Миколаїв

РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА УКРАЇНИ КІНЦЯ XVIII–XIX СТОЛІТЬ: ДОРЕВОЛЮЦІЙНА ІСТОРИОГРАФІЯ

У статті розкрито наявність і характер наукових праць дореволюційного періоду з історії Римо-католицької церкви кінця XVIII–XIX століть.

Ключові слова: Римо-католицька церква, міжконфесійні відносини, конфесія, історіографія.

Окремі питання історії української Римо-католицької церкви після розчленування Речі Посполитої, проблеми міжконфесійних відносин, ставлення влади до Католицької церкви почали цікавити істориків ще в XIX столітті. Більша частина досліджень прийшла на другу половину XIX – початок XX століття.

Дореволюційна історіографія спиралася на відому формулу графа С. С. Уварова «православ'є, самодержавство, народність». Монографії, написані в цей період, характеризуються зверненням переважно до проблем внутрішньоцерковного життя. Найбільша увага приділялась історії розвитку Православної церкви. Римо-католицька церква якщо і була предметом уваги дореволюційних істориків, то, в основному, як ідеологічний опонент – досліджувались витоки міжконфесійного конфлікту, розбіжності в канонах Католицької і Православної церкви, а також у світогляді католицької і православної громад. На історіографію проблеми в даний період також вплинуло ставлення влади до польського населення, яке, після розділів Речі Посполитої, опинилось у межах імперії і сприймалося самодержавством досить вороже. Саме в цей період в історичній літературі з'явився термін «розполячення католицизму». Серед робіт даного спрямування можна назвати дослідження Ф. Кітченко [1], О. Іванцова-Платонова [2], Д. Чихачева [3].

Варто відмітити, що в працях дореволюційних дослідників розглядалися окремі сюжети громадсько-політичної діяльності Римо-католицької та Греко-католицької церкви, історії ордену єзуїтів, історії католицизму в Південно-Західному і Західному краї, відносини російської влади з Папою Римським і ставлення самодержавства до католицизму, але, як правило, інформація дослідниками подавалась тенденційно, в руслі тодішнього офіціозу. Це, зокрема, монографії В. Мілютіна [4], Ф. Терновського [5], М. Кояловича [6], Д. Толстого [7], Є. Смірнова [8], М. Красножона [9; 10], О. Перлінга [11], Я. Яроцького [12]. Головна ідея всіх наведених досліджень полягала в тому, що католики постійно пригнічували православне населення, яке мусило з цим боротися. Відповідно, через прозелітизм Католицької церкви, її особливу агресивність, встановлення нормальних відносин із нею виявлялось неможливим. Саме це слугувало виправданням для правлячого режиму, який ставився до конфесії набагато суворіше, ніж до інших іновірців імперії. Незважаючи на певну конфесійну заангажованість наведених церковно-історичних досліджень, вони становлять наукову цінність через наявність у них конкретного фактичного матеріалу.

У визначений період з'являється ряд досліджень, присвячених проблемам церковного

права і відносинам влади з іновірцями у правовій площині. При написанні досліджень Я. Кантрович [13], Д. Цветаєв [14; 15], М. Суворов [16], С. Мельгунов [17] використовували наявну законодавчу базу імперії з цього питання і на її основі проводили аналіз статусу представників окремих етнорелігійних груп у межах держави. Увага приділялась також і католикам імперії, які мали особливий правовий статус не тільки в порівнянні з Православною церквою, але й з іншими групами іновірців. Незважаючи на явні утиски, закріплені на рівні законодавства, дослідники вважали, що саме для Росії подібний стан речей був природним, і фактично підтримували заходи самодержавства, направлені на посилення обмежень громадянських прав даної групи населення. В той же час, із початком ХХ століття, оцінка законодавства для іновірців починає змінюватися. У 1906 році С. Мельгунов писав: «І тільки одна Росія до сих пір стояла на середньовічній точці зору поліцейської опіки держави над релігійним життям громадян, насильницькою охороною недоторканності пануючого віровчення, ігнорування інших релігій і, нарешті, навіть насильницького викорінення відомих релігійних світоглядів. Тепер необхідно зробити рішучий крок до викорінення цього гніту і встановленню релігійної свободи» [17, 160].

Після вигнання єзуїтів з Росії у 1820 році, кілька десятиліть потому почали з'являтися дослідження, присвячені історії ордену в імперії. Більшість досліджень прийшла на другу половину ХІХ – початок ХХ століття. В роботах Д. Толстого [18], М. Морошкіна [19], А. Дем'яновича [20], А. Скоропадської [21], О. Ільїна [22], М. Карєєва [23], О. Сапунова [24], Г. Писаревського [25; 26], висвітлювалися питання появи єзуїтів в імперії, їх діяльність, особливості ідеології, взаємовідносини з владою і причини їх покровительства з боку самодержавства, також пояснювалися обставини заборони ордену на території Російської імперії. У всіх висновках дослідників є спільна ідея, згідно з якою орден є вкрай небезпечним для православ'я і держави в цілому. Тому, будь-які обмеження, заборона ордену і повне вигнання єзуїтів за межі Росії вважалось єдиним правильним рішенням, яке могла прийняти влада.

Також слід назвати дореволюційні праці, присвячені тогочасній історії Польщі. Проблема взаємовідносин із поляками-католиками завжди викликала особливе занепокоєння у самодержавства, що, безумовно, не могло не вплинути на дослідників тих часів. У цей період побачили світ роботи Л. Спичакова [27], С. Шолковича [28], Д. Брянцева [29], Ф. Вилежинського [30], П. Кулаковського [31], Г. Євреїнова [32], В. Єсінова [33], В. Студницького [34], Г. Писаревського [35; 36], Ш. Аскеназі [37], О. Погодіна [38]. Вони змальовують загальне історичне тло, на якому розгорталася громадсько-політична історія Римо-католицької церкви на Правобережній Україні. Також у дослідженнях зазначених авторів висвітлювалися проблеми тотожності понять «поляк» і «католик», рівень ворожості польського населення до Росії, а також і яку роль у цьому відігравала Католицька церква. Дослідники не відзначалися оригінальністю висновків і аргументовано намагалися довести, що єдиним дієвим методом прив'язати поляків до Росії може бути розповсюдження російської мови, освіти, друкарства, православ'я в «неблагонадійних» землях, а також переведення Католицької церкви у повне підпорядкування російській владі.

Частина дослідників дореволюційного періоду в своїх роботах приділяла увагу окремим аспектам діяльності Католицької церкви в Південно-Західному і Західному регіонах – землях з найбільшою кількістю вірян Католицької церкви. В роботах М. Грушевського [39], М. Костомарова [40], В. Антоновича [41], І. Франка [42], М. Симашкевича [43], М. Петрова [44], П. Батюшкова [45], Г. Кіпріановича [46], А. Веліцина [47], висвітлювались питання, пов'язані із розповсюдженням латинства в українських, білоруських, литовських землях, і методи боротьби із ним. На думку авторів, дієвим варіантом протидії окатоличенню місцевого населення могла стати підтримка місцевих національних рухів через їх злиття із православ'ям. Одним з прикладів досліджень даного спрямування може слугувати робота викладача Ровенського училища А. Попова «Римско-католический костюл, называемый каплицею, при Ровенском реальном училище в связи с польским вопросом в Юго-Западном

крає» [48]. В зв'язку з тим, що дослідження виконувалось на замовлення піклувальника Київського учбового округу А. Деревницького, воно є, до певної міри, заангажованим і не позбавленим загальноприйнятих в імперії ідеологічних міфологем. В той же час факти, наведені в книзі, відносно окремих представників Римо-католицької церкви і громади, їх участі в громадсько-політичних рухах, а також додатки до книги із реєстрами ректорів, ксьондзів, учнів і документами, що мають відношення до теми дослідження, є дуже цінними для історіографії питання.

Важливу роль у дослідженні історії Тираспольської єпархії відіграли єпископи дієцезії Й. Кесслер [49] і А. Церр [50], які в своїх роботах, на основі статистичних даних, заперечили розповсюджене в імперії, твердження про моноетнічність Католицької церкви, віряни якої, начебто, належали лише до однієї польської нації. На основі значного фактичного матеріалу вони довели, що католицька община складалася з представників багатьох етнічних груп, зокрема і титульної. В роботах порушувалось і болюче для Католицької церкви питання про русифікацію і опрацювання, яке здійснювалося шляхом утисків і гонінь на католицьку конфесію. При висвітленні даної проблеми автори, як представники Католицької церкви, не змогли відійти від надмірної емоційності в оцінках, що вплинуло на рівень об'єктивності досліджень. Окремі аспекти діяльності Католицької церкви в регіоні не порушувалися в дослідженнях узагалі, або отримали лише поверхове висвітлення. Зокрема це стосується питань освітньої, благодійної, культурницької діяльності місцевих настоятелів.

Значна увага питанням історії Римо-католицької церкви приділялась у тогочасній історичній періодиці. Це такі видання, як: «Киевская старина», «Христианское чтение», «Вестник Европы», «Богословский вестник» «Журнал Министерства народного просвещения», «Труды Киевской Духовной Академии». Протягом XIX – поч. XX ст. на сторінках видань опубліковані праці В. Храчевича [51], О. Лопухіна [52], О. Попова [53], О. Гожальчинського [54], М. Ястребова [55], О. Киреева [56], Т. Серединського [57], М. Кояловича [58], П. Жуковича [59]. У статтях вказаних авторів

розкривались питання взаємовідносин між папським престолом і російським самодержавством, а також проблеми міжконфесійних відносин і питань латинізації православного населення. Безумовно, дані дослідження не позбавлені тенденційності у ставленні до Римо-католицької церкви, що вплинуло на рівень об'єктивності подання матеріалу, авторських оцінок і висновків.

Окремо варто звернути увагу на польську історіографію XIX – початку XX століття, в якій не останнє місце займали питання історії Римо-католицької церкви в межах Польщі і Правобережної України. Серед монографій польських істориків необхідно виділити, в першу чергу, праці, присвячені загальній історії Польщі, в яких висвітлюються політичні події в регіоні включно до кінця XVIII століття – періоду поділів Речі Посполитої, що радикальним чином вплинуло на подальшу долю Римо-католицької церкви в українських землях, також опосередковано простежується роль Римо-католицької церкви в політичних процесах визначеного періоду. Це роботи М. Бобринського [60], Г. Бандтке [61], М. Балінського [62]. Необхідно зазначити, що автори цих робіт, відомі і впливові в наукових колах особи, враховували політичні обставини, в яких опинилась Польща з кінця XVIII століття, і, відповідно, їх погляд на події періоду розпаду країни, фактично позбавлений емоційності і відзначається нейтральністю в оцінках подій того часу.

Польські історики значну увагу приділяли питанню становлення і розвитку католицьких орденів на території Польщі та Правобережної України. Відомі свого часу дослідники Міхал Балінський та Тимотеуш Ліпінський, які залишили по собі значну наукову спадщину, підготували і випустили тритомне в чотирьох книгах історико-статистичне видання «Старожитна Польща» [63]. У роботі, на основі значної кількості джерел, історики дослідили історію появи і діяльність більшості домініканських осередків в українських землях, що входили до Польщі на момент її розчленування. Згодом ця робота стала базовою при дослідженні історії домініканського ордену в українських землях.

Значний внесок у розвиток історіографії Римо-католицької церкви зробили духовні

отці, які володіли необхідним рівнем освіти і невід'ємним прагненням підтримати своїми науковими дослідженнями католицьку общину в українських землях. У 20-х роках XIX століття вийшло третомне видання, присвячене історії Поділля, в авторстві ксьондза Вавжинця Марчинського [64]. Третій том цього масштабного видання, яке використовувалось місцевою владою як службовий довідник, В. Марчинський присвятив історії Римо-католицької церкви краю. Незважаючи на капітальність цієї праці та значну джерелознавчу базу, автор не зміг позбавитися суб'єктивістського підходу в оцінці ролі Римо-католицької церкви в розвитку краю. Ключова думка автора полягала в тому, що саме Римо-католицька церква стала для Поділля тим флагманом, який вивів ці землі зі скрути.

Особливе місце серед дослідників історії української Католицької церкви посідає польський історик, уродженець Волині, Я. Гіжицький, який працював під псевдонімами Волиняк, або Марек Годзава. Особливу увагу в своїх роботах він приділяв дослідженню монастирської освіти на Волині в осередках базиліан, кармелітів, тринітаріїв та опису монастирських осередків. Доробок Я. Гіжицького цінний тим, що дослідник зумів зібрати значну кількість джерел, працюючи в приватних та монастирських архівах. Серед його робіт варто згадати монографії «Тринітарії на Волині, Поділлі і Україні» [65] та «Кармеліти в Литві і на Русі» [66].

Питання релігійної освіти частково знайшли своє відображення в дослідженнях істориків К. Пуласького [67], О. Пшездзецького [68], Т. Стецького [69]. Головна думка, яка об'єднує ці роботи, полягала в тому, що єдиним варіантом прогресивного розвитку українського суспільства була і мала залишатися католицька система освіти – більш якісна і результативна. А для цього мало відбутися відродження Речі Посполитої в кордонах 1772 року. В той же час, варто зауважити, що науковці максимально виважено висловлювали дані тези, намагаючись знайти шляхи порозуміння між поляками та українцями. Цінність указаних робіт полягає в тому, що на основі документальних матеріалів, які в більшості не дійшли до наших днів, дослідники по

крупицях відновили історію і стан місцевих католицьких навчальних закладів, описали місцеві костьоли, каплиці.

З 1885 року в Польщі починає працювати Римська експедиція, організована при Академії мистецтв. Метою цієї організації став пошук писемних джерел в архівах Ватикану, які до того часу були закритими для суспільства. В результаті проведеної роботи з'явився цілий напрям польської церковної історіографії з вираженою тенденцією до позитивістського осмислення історії. Серед представників Римської школи варто відзначити історика церкви і польського законодавства В. Абрагама, який у монографії «Створення, організація латинського костюлу на Русі» [70], звертає увагу на громадсько-політичну позицію католицького духовенства в українських землях та розкриває окремі аспекти діяльності конфесії. Дана робота є актуальною і донині, насамперед через те, що автор використав значний масив архівних документів, що зберігаються у Ватикані.

Дослідженням громадсько-політичної позиції католицького духовенства і вірян, а також міжконфесійними взаєминами займався польський історик Є. Старчевський. У книзі «Життя поляків на Україні» [71], він дійшов висновку, що російське самодержавство, яке ніколи не відрізнялося толерантним ставленням до Римо-католицької церкви, поступово, з кінця XIX століття, почало проявляти більше терпимості до представників латинського обряду, при цьому не забуваючи про певні обмеження в їх громадянських правах.

Привертає також увагу, не велика за обсягом, монографія Й. Бартошевича [72], присвячена польським земельним володінням в українських землях. Головна мета автора полягала в наведенні доказів, що польський етнос має в Україні глибокі економічні корені. Для цього Й. Бартошевич подає детальну статистичну картину національного та віросповідного складу населення на Київщині, Волині та Поділлі. Особливу зацікавленість викликають його підрахунки кількості католиків польської національності на території Правобережної України і частина їх нерухомого майна в порівнянні з представниками інших етнічних груп.

Отже, більшість істориків Російської імперії XIX століття в своїх дослідженнях не виходила за рамки офіційного політичного курсу, направлено на оправдання всіх громадян держави, незалежно від їх конфесійних уподобань, з метою збереження, за будь-яку ціну, територіальної цілісності країни. В той же час, на початку XX століття, в зв'язку зі змінами політичної ситуації в імперії, думки дослідників уже не відзначалися одностайністю і все частіше в роботах можна простежити ідею відокремлення церкви від держави і надання релігійних свобод та рівних прав усім громадянам, незалежно від їхньої конфесійної приналежності. Також слід додати, що серед праць церковного напрямку у визначений період локальні дослідження з історії Римо-католицької церкви представлені лише поодинокими роботами. Переважна більшість дослідників зосереджувалась на узагальнюючих працях з історії конфесії, або розглядала її крізь призму політичної історії. В той же час, у дослідженнях польських істориків вказаного періоду, більш ретельно висвітлювались питання історії Римо-католицької церкви, зокрема на території Правобережної України. Це пов'язано, насамперед, з історичними традиціями і конфесійною приналежністю вчених. Безумовно, роботи не позбавлені емоційних оцінок, але в той же час, фактичний матеріал, що використовувався польськими дослідниками і частина якого втрачена для нас назавжди, має значну цінність для сучасних досліджень з історії української Католицької церкви. Напрями досліджень зарубіжної історіографії обмежувались, в основному, описом загальної історії Католицької церкви та її орденів. Цінність робіт даного спрямування полягає в реконструкції історії конфесії в цілому, що дозволяє зрозуміти загальні тенденції розвитку Католицької церкви, які впливали на життя її регіональних представництв в Україні.

Список використаних джерел

1. Китченко Ф. Иноверцы в Волынской губернии: извлечено из Вестника юго-западной и западной России / Ф. Китченко. — К. : [б.н.и.], 1863. — 22 с.
2. Иванцов-Платонов А. М. О римском католицизме и его отношениях к православию: Очерк истории вероучения, богослужения, внутреннего устройства Римско-Католической Церкви и ее отношения к православному Востоку. Ч. 2. Очерк истории папства и рассмотрение римского учения о папской власти / А. М. Иванцов-Платонов. — М. : О-во распротр. полезн. кн., 1870. — 262 с.

3. Чихачев Д. Н. Вопрос о распоряжении костела в прошлом и настоящем / Д. Н. Чихачев. — СПб. : Тип. А. С. Суворина, 1913. — 112 с.
4. Милютин В. О недвижимых имуществах духовенства в России / В. Милютин. — М. : Университетская типография, 1862. — 571 с.
5. Терновский Ф. А. Император Петр I в его отношениях к католицизму и протестантизму / Ф. А. Терновский. — К. : Киевская духовная академия, 1863. — 32 с.
6. Коялович М. П. Историческое исследование о Западной России, служащее предисловием к документам, объясняющим историю западнорусского края и его отношения к России и к Польше / М. П. Коялович. — СПб. : Тип. Праца, 1865. — 862 с.
7. Толстой Д. Римский католицизм в России: историческое исследование : в 2-х т. / Д. Толстой. — СПб. : Издание и типография В. Демакова, 1876. — Т. 1. — 537 с. — Т. 2. — 139 с.
8. Смирнов Е. И. История христианской церкви / Е. И. Смирнов. — М. : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2007. — 768 с.
9. Красножен М. Иноверцы на Руси: Положение неправославных христиан в России / М. Красножен. — Т. I. Юрьев: Тип. К. Маттисена, 1900. — 205 с.
10. Красножен М. Отношения русской церковной и государственной власти к иноверцам / М. Красножен. — Юрьев: [б.н.и.], 1900. — 58 с.
11. Перлинг О. Россия и папский престол / О. Перлинг. — М. : Современные проблемы, 1912. — 452 с.
12. Яроцкий Я. Один из указов 1795 г. и жалобы униатского духовенства / Я. Яроцкий // Труды общества исследователей Волыни. — Житомир, 1915. — Т. 7. — С. 69—77.
13. Канторович Я. А. Законы о вере и веротерпимости с приложением свода разъяснений по кассационным решениям Сената / Я. А. Канторович. — СПб. : Типография Г. А. Бернштейна, 1899. — 291 с.
14. Цветаев Д. В. Из истории иностранных исповеданий в России в XVI–XVII / Д. В. Цветаев. — М. : Университетская типография, 1886. — 462 с.
15. Цветаев Д. В. Положение иноверия в России: историческое обозрение / Д. В. Цветаев. — Варшава: тип. Варшавского учебного округа, 1904. — 28 с.
16. Суворов Н. С. Учебник церковного права / Н. С. Суворов. — М. : Печатня А. И. Снегиревой, 1908. — 348 с.
17. Мельгунов С. П. Церковь и государство в России / С. П. Мельгунов. — Кн. I. — М. : Т-во И. Д. Сытина, 1907. — 193 с.
18. Толстой Д. Об иезуитах в Москве и Петербурге. Исторический очерк / Д. Толстой. — СПб. : Тип. II-го отд-ния Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1859. — 23 с.
19. Морошкин М. Иезуиты в России. С царствования Екатерины II-й и до нашего времени. В 2-х т. / свящ. М. Морошкин. — Т. 2. — СПб. : Тип. II-го отд-ния Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1888. — 528 с.
20. Демьянович А. П. Иезуиты в Западной России (в 1569–1772 гг.) / А. П. Демьянович // Журнал Министерства Народного Просвещения. — 1871. — ноябрь. — С. 40—86; декабрь. — С. 40—231.
21. Скоропадская А. Граф Юлий Помпеевич Литта / А. Скоропадская. — СПб. : [б.н.и.], 1904. — 38 с.

22. Ильин А. Иезуиты и их влияние на историю человечества / А. Ильин. — М. : Изд. И. Д. Сытина, 1905. — 79 с.
23. Кареев Н. Polonica: Сборник статей по польским делам (1881—1905) / Н. Кареев. — СПб. : Типография М. М. Стасюлевича, 1905. — 268 с.
24. Сапунов А. П. Заметка о коллегии и академии иезуитов в Полоцке / А. П. Сапунов. — Полоцк : Издатель Л. Ф. Данько, 1997. — 29 с.
25. Писаревский Г. Г. Избранные произведения по истории иностранной колонизации в России / Г. Г. Писаревский. — М. : МСНК, 2011. — 224 с.
26. Писаревский Г. Г. К истории иезуитов в России. Вероисповедный вопрос в колониях Поволжья 100 лет тому назад / Г. Г. Писаревский // Варшавские университетские известия. — 1912. — № 3. — С. 1—13.
27. Спичаков Л. А. Православие и римское католичество на западной окраине России / Л. А. Спичаков. — М. : О-во истории и древностей Рос. при Моск. ун-те, 1872. — 24 с.
28. Шолкович С. В. Сборник статей, разъясняющих польское дело по отношению к Западной России / С. В. Шолкович. — Вильна : Тип. А. Г. Сыркина, 1887. — Вып. 2. — 493 с.
29. Брянцев П. Д. Состояния Польши под владычеством русских императоров после падения ее до 1830 года или до первого восстания поляков / П. Д. Брянцев. — Вильно : Тип. Вилен. прав. св-дух братства, 1895. — 51 с.
30. Вылежинский Ф. И. Император Николай и Польша в 1830 году / Ф. И. Вылежинский. — СПб. : Тип. А. С. Суворина, 1905. — 172 с.
31. Кулаковский П. А. Поляки и вопрос об автономии Польши / П. А. Кулаковский. — СПб. : Тип. В. Д. Смирнова, 1906. — 24 с.
32. Евреинов Г. А. Автономия Царства Польского / Г. А. Евреинов. — СПб. : Тип. т-ва «Общественная польза», 1906. — 19 с.
33. Есинов В. В. Автономия Польши с точки зрения финансовых, экономических и других интересов России / В. В. Есинов. — Варшава : [б.н.и.], 1907. — 143 с.
34. Студницкий В. Польша в политическом отношении от разделов до наших дней / В. Студницкий. — СПб. : Пушкинская Скоропечатня, 1908. — 199 с.
35. Писаревский Г. Г. К истории Польской революции 1830 г. / Г. Г. Писаревский. — Баку : Изд-во АзГНИИ, 1930. — 80 с.
36. Писаревский Г. Г. Из истории иностранной колонизации в России в XVIII веке (по неизданным архивным документам) / Г. Г. Писаревский // Записки Московского археологического института. — Т. 5. — М. : Печатня А. И. Снегиревой, 1909. — С. 83.
37. Аскенази Ш. Царство Польское. 1815—1830 годы / Ш. Аскенази. — М. : Книгоиздательство писателей в Москве, 1915. — 167 с.
38. Погодин А. Л. История польского народа в XIX ст. / А. Л. Погодин. — М. : Г. А. Леман и С. И. Сахаров, 1915. — 297 с.
39. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / М. Грушевський. — К. : Освіта, 1992. — 192 с.
40. Костомаров Н. И. Последние годы Речи Посполитой / Н. И. Костомаров. — СПб. : Тип. Ф. С. Сущинского, 1870. — 873 с.
41. Антонович В. Б. Очерк отношения Польского государства к православию и Православной церкви // Антонович В. Б. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори / В. Б. Антонович. — К. : Либідь, 1995. — С. 458—469.
42. Франко І. Католицький панславизм // Франко І. Вибрані суспільно-політичні твори / І. Франко. — К. : Держполітвидав, 1956. — С. 152—160.
43. Симашкевич М. Римское католичество и его иерархия в Подолии / М. Симашкевич. — Каменец-Подольский: Тип. Подольской губ., 1872. — 536 с.
44. Петров Н. И. Вольнь. Исторические судьбы Юго-Западного края / Н. И. Петров. — СПб. : Тип. Тов. «Общественная польза» 1888. — 438 с.
45. Батюшков П. Н. Белоруссия и Литва. Исторические судьбы Северо-Западного края / П. Н. Батюшков. — СПб. : Тип. Тов. «Общественная польза», 1890. — 588 с.
46. Киприанович Г. Я. Исторический очерк православия, католичества и унии в Белоруссии и Литве с древнейших времен до настоящего времени / Г. Я. Киприанович. — Вильна : Тип. И. Блюмовича, 1895. — 165 с.
47. Велицын А. А. Немцы в России. Очерки исторического развития и настоящего положения немецких колоний на юге и востоке России / А. А. Велицын (А. А. Палтов). — СПб. : Тип. Тов. «Общественная польза», 1893. — 286 с.
48. Попов А. И. Римско-католический костел, называемый каплицею, при Ровенском реальном училище в связи с польским вопросом в Юго-Западном крае / А. И. Попов. — К. : [б.н.и.], 1914. — 107 с.
49. Kessler J. A. Geschichte der Diözese Tiraspol / J. A. Kessler. — Dickinson. N. Dakota, 1930 — 288 s.
50. Zerr A. Einwanderungsgeschichte der Familie Zerr in Russland. Kommissionsverlag des Klemensvereins / A. Zerr. — Odessa, 1914. — 208 s.
51. Храевич В. Обращение русской церкви в латинский костел / В. Храевич // Київська старовина. — 1891. — № 12. — С. 391—412.
52. Лопухин А. Иезуиты, их внешняя и внутренняя организация и жизнь / А. Лопухин // Христианское чтение. — 1894. — № 11—12. — С. 453—489.
53. Попов А. Последняя судьба папской политики в России / А. Попов // Вестник Европы. — 1868. — № 1—3, январь. — С. 21—119.
54. Гожалчинский А. Иезуитские школы в юго-западной России / А. Гожалчинский // Труды Киевской Духовной Академии. — 1869. — № 4. — С. 85—127.
55. Ястребов М. Иезуиты и их педагогическая деятельность в Польше и Литве / М. Ястребов // Труды Киевской Духовной Академии. — 1869. — Т. 2. — С. 124—262.
56. Киреев А. А. По поводу отзыва о старокатолическом журнале / А. А. Киреев // Богословский вестник. — 1894. — № 4. — С. 140—147.
57. Серединский Т. Ф. Непогрешимость римского папы в учении веры и нравственности христианской перед судом Священного Писания и Предания, церковной истории, самих епископов римских, латинских богословов, западных соборов и здравого смысла / Т. Ф. Серединский // Христианское чтение. — 1870. — № 3. — С. 488—529.
58. Коялович М. О. Церковно-исторический памятник первого раздела Польши / М. О. Коялович // Христианское чтение. — 1872. — № 7. — С. 363—374.
59. Жукович П. Н. К истории располочения римско-католического костела в Белоруссии / П. Н. Жукович // Христианское чтение. — 1911. — № 12. — С. 1488—1497.

60. Бобржинский М. Очерк Истории Польши. В 2 т. / М. Бобржинский. — Т. 2. — СПб. : Издание Л. Ф. Пантелеева, 1891. — 348 с.
61. Бандтке Г. С. История государства Польского. В 2 т. / Г. С. Бандтке. — Т. 1. — СПб. : Тип. Имп. Рос. Академии, 1830. — 342 с.
62. Baliński M. Historia polska / M. Baliński. — Warszawa, 1844. — 274 s.
63. Baliński M., Lipiński T. Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym / M. Baliński, T. Lipiński. — Т. 2. — Warszawa, 1844. — 548 s.
64. Marczynski W. Statystyczne, topograficzne i historyczne opisanie gubernii Podolskiej. w 3 T. / W. Marczynski. — Wilno, 1820-1823. — 350 s.
65. Wołyniak (Gizycki J. M.) Trynitarze na Wołyniu, Podolu i Ukrainie. w 2 T. / Wołyniak (J. M. Gizycki). — Т. 1. — Kraków : druk W. L. Anczyca i Spółki, 1909. — 521 s.
66. Wołyniak (Gizycki J. M.) Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi / Wołyniak (J. M. Gizycki). — Cz. 1. — Kraków: druk W.L.Anczyca i Spółki, 1918. — 521 s.
67. Pułaski K. Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołyńia i Ukrainy / K. Pułaski. — Т. 2. — Warszawa: DIG, 2004. — 310 s.
68. Przewdziecki A. Podole, Wołyń, Ukraina. Obraz miejsc i czasów / A. Przewdziecki. — Т. 1. — Wilno, 1840. — 232 s.
69. Stecki T. Łuck starożytny i dzisiejszy. Monografia historyczna / T. Stecki. — Kraków : czcionkami drukarni «Czasu», 1876. — 232 s.
70. Abraham W. Powstanie, organizacji Kościoła Łacińskiego na Rusi / W. Abraham — Т. 1. — Lwów, 1904. — 279 s.
71. Starczewski E. Їycie polskie na Ukrainie / E. Starczewski. — Kijyw : Skład giywny w księgarni N. Gieryna, 1917. — 48 s.
72. Bartoszewicz J. Na Rusi polski stan posiadania (Kraj — Ludność — Ziemia) /J. Bartoszewicz. — Kijów, 1912. — 100 s.

ОЛГА БАКОВЕЦЬКА

Mykolaiv

**ROMAN CATHOLIC CHURCH OF THE UKRAINE
AT THE END OF XVIII–XIX CENTURY:
THE PRE-REVOLUTIONARY HISTORIOGRAPHY**

The article discloses the existence and nature of proceedings for the pre-revolutionary period of the history of the Roman Catholic Church of the late XVIII–XIX centuries.

Key words: Roman Catholic Church, interfaith relations, confession, historiography.

ОЛЬГА БАКОВЕЦЬКА

г. Николаев

**РИМО-КАТОЛИЧЕСКАЯ ЦЕРКОВЬ УКРАИНЫ
КОНЦА XVIII–XIX СТОЛЕТИЙ:
ДОРЕВОЛЮЦИОННАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ**

В статье раскрыто наличие и характер научных трудов дореволюционного периода по истории Римо-католической церкви конца XVIII – XIX столетий.

Ключевые слова: Римо-католическая церковь, межконфессиональные отношения, конфессия, историография.

Стаття надійшла до редколегії 04.11.2016